

Dr hab. Ewa Lechman, prof. uczelni
Wydział Zarządzania i Ekonomii
Politechnika Gdańska/Uczelnie Fahrenheita

Recenzja dorobku naukowego dr Małgorzaty Wachowskiej
w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie Nauki Społeczne w dyscyplinie Ekonomia i Finanse

1. Podstawa formalno-prawna sporządzenia recenzji

Podstawą formalną sporządzenia niniejszej recenzji są:

- 1) Pismo z dnia 2 kwietnia 2022 skierowane przez Radę Doskonałości Naukowej do Rektora Uniwersytetu w Białymstoku sprawie wyznaczenia części składu komisji habilitacyjnej w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego dr Małgorzacie Wachowskiej w dziedzinie Nauki Społeczne w dyscyplinie Ekonomia i Finanse;
- 2) Pismo z dnia 6 czerwca 2022, skierowane przez Przewodniczącą Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse prof. dr hab. Marzenę Poniatowicz, informujące o powołaniu mnie przez Radę Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu w Białymstoku, na recenzenta we właściwym postępowaniu.

Za podstawę prawną przeprowadzenia postępowania oraz sporządzenia recenzji uznaję art. 219-221 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).

Oceny przedstawionego dorobku dr Małgorzaty Wachowskiej dokonałam na podstawie przekazanej mi dokumentacji, zaś w szczególności:

- autoreferatu, stanowiącego załącznik do wniosku przewodniego, opisujący najważniejsze osiągnięcia kandydatki;
- wykazu osiągnięć naukowych stanowiącego załącznik do wniosku przewodniego.

Przekazaną mi dokumentację uznaję za kompletną, tak więc wniosek kandydatki spełnia warunki formalne określone w art. 219 ust. pkt.1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

2. Podstawowe informacje o kandydatce, w tym ocena bibliometryczno-ilościowa dorobku

Dr Małgorzata Wachowska uzyskała tytuł magistra w roku 1998 broniąc pracy dyplomowej dotyczącej znaczenia eksportu dla rozwoju gospodarczego Japonii. Następnie, w roku 2006 uzyskała stopień doktora, broniąc rozprawy doktorskiej pt. *“Absorbcja i dyfuzja know-how we współczesnej gospodarce”*, która została napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Leona Olszewskiego z Uniwersytetu Wrocławskiego.

W grudniu 2021 dr Małgorzata Wachowska złożyła wniosek do Rady Doskonałości Naukowej o przeprowadzanie postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse, jednocześnie wskazując jako główne osiągnięcie naukowe (zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt.2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. prawo o szkolnictwie wyższym i nauce) jednoautorską monografię:

„Rola migrantów-wynalazców w przekazywaniu wiedzy do państw ojczyństw. Doświadczenia wybranych gospodarek Europy Środkowo-Wschodniej”, która ukazała się nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego w 2021.

Recenzentami wydawniczymi pracy byli: dr hab. Jan Brzozowski (Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach) oraz dr hab. Grażyna Węgrzyn (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu).

Zgodnie z informacjami zawartymi w przedłożonej dokumentacji, łączna liczba publikacji kandydatki wynosi 52; liczba cytowań (z wyłączeniem autocytowań) według bazy Google Scholar to 103, według bazy Scopus – 10, oraz według Web of Science – 3.

W Załączniku 4 do właściwego wniosku czytamy, iż kandydatka w swoim dorobku posiada łącznie 7 (5 artykułów w czasopiśmie, oraz 2 prace w tzw. conference proceedings) prac opublikowanych w czasopiśmie indeksowanych w bazach Scopus i/lub Web of Science, natomiast nie podaje właściwych danych naukowych dotyczących powyższych.

3. Ocena głównego osiągnięcia naukowego

Wedle przedłożonej dokumentacji dr Małgorzata Wachowska złożyła wniosek do Rady Doskonałości Naukowej o przeprowadzenie postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse, jednocześnie wskazując jako główne osiągnięcie naukowe (zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt.2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. prawo o szkolnictwie wyższym i nauce) jednoautorską monografię:

„Rola migrantów-wynalazców w przekazywaniu wiedzy do państw ojczystych. Doświadczenia wybranych gospodarek Europy Środkowo-Wschodniej”, która ukazała się nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego w 2021.

Ocena struktury pracy

Monografia **„Rola migrantów-wynalazców w przekazywaniu wiedzy do państw ojczystych. Doświadczenia wybranych gospodarek Europy Środkowo-Wschodniej”** obejmuje wstęp, pięć rozdziałów, zakończenie, wykaz bibliografii oraz właściwe załączniki. Praca liczy sobie nieco ponad 300 stron, uwzględniając bibliografię, a układ pracy pod względem formalnym można uznać za poprawny. Biorąc pod uwagę zawartość merytoryczną poszczególnych części pracy, należy uznać ją za wartościową, zgodną tematycznie i konieczną z punktu widzenia prowadzonych badań. Natomiast w moim przekonaniu praca zyskałaby na przejrzystości gdyby rozdziały 2 i 3 zamienić kolejnością. Rozdział 3, dotyczący migracji *sensu stricto*, ma charakter poglądowy, stanowiący tło prowadzonych badań. Pomimo, iż jego zawartość jest ciekawa, dobrze udokumentowana i niesie ze sobą solidny ładunek wiedzy, to treści w nim zawarte są nieco oderwane od treści i sedna pracy. W żaden sposób nie umniejsza to jednak wartości całości monografii.

Pozostałe części monografii są merytorycznie zgodne z jej tematyką przewodnią. Natomiast na uwagę krytyczną zasługuje znaczne rozdrobnienie strukturalne poszczególnych rozdziałów. Z jednej strony dodaje to przejrzystości pracy, jednak z drugiej sprawia wrażenie przeładowania treścią oraz różnorodnymi wątkami.

W tym miejscu pragnę podkreślić, iż – w mojej opinii, cała praca jest napisana płynnym, logicznym oraz klarownym językiem. Powyższe powoduje, iż pracę czyta się bardzo dobrze, a autorka w wielu miejscach dokładnie wyjaśnia cele i motywy swoich badań. Czytając prace ma się wrażenie logicznego ciągu całości. To rzadkość, szczególnie w przypadku tak obszernych prac.

Ocena merytoryczna oraz wkład w rozwój nauk

Monografia dr Małgorzaty Wachowskiej „*Rola migrantów-wynalazców w przekazywaniu wiedzy do państw ojczystych. Doświadczenia wybranych gospodarek Europy Środkowo-Wschodniej*”, podejmując aktualny i często dyskutowany problem. Co istotne, jest to tematyka wpisująca się nie tylko w międzynarodowe badania naukowego dotyczące migracji oraz kwestii transferu, dyfuzji wiedzy, ale również jest to obszar szeroko dyskutowany w sferze instytucjonalnej i/lub wpisujący się w politykę państwa dotyczącej migracji i absorpcji wiedzy. Podjęty w pracy problem należy więc uznać za istotny z punktu rozwoju nauk. Co więcej, przegląd najnowszej literatury badawczej sugeruje również, iż badania naukowe łączące elementy dyfuzji wiedzy, technologii *versus* kwestie migracji są relatywnie rzadko łączone. Tym też bardziej należy dyskutowaną pozycję dr Małgorzaty Wachowskiej uznać za wartościową.

Lektura monografii „*Rola migrantów-wynalazców w przekazywaniu wiedzy do państw ojczystych. Doświadczenia wybranych gospodarek Europy Środkowo-Wschodniej*” wskazuje iż, dr Małgorzata Wachowska stawiając szereg pytań oraz formułując związane z nimi hipotezy badawcze poszukuje odpowiedzi na pytanie czy i w jakim stopniu migranci-wynalazcy przyczyniają się do zwiększenia zasobów wiedzy oraz zaplecza technologicznego w państwach z których pochodzą. Jak już wspomniałam jest to obszar słabo zbadany na gruncie empirycznych analiz ekonomicznych, stąd też można uznać, że monografia ta stanowi wkład w rozwój wiedzy. Na szczególną uwagę zasługuje również fakt, iż badania empiryczne dotyczą krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Jest to grupa krajów co prawda homogeniczna, natomiast z uwagi na swoją specyfikę, w tym również uwarunkowania instytucjonalno-historyczne, jej badania przysparza naukowcom wiele problemów, a uzyskane wyniki są często obciążone.

Pracę dr Małgorzaty Wachowskiej cechuje solidna podbudowa koncepcyjna i teoretyczna. Kandydatka odnosi się do wielu prac, zarówno tych natury fundamentalnej jak i przedstawia swoje badania na tle badań przeszłych. Powyższe powoduje, iż merytoryczną stroną pracy cechuje logika i spójność, badania są solidnie uzasadnione i pokazane na szerokim tle zarówno migracyjnym, polityki państw, czy też samego procesu dyfuzji wiedzy, technologii.

Postawione w pracy hipotezy wydają się być skorelowane z celami badawczymi pracy. W mojej opinii jednak, w tego typu badaniach hipotezy jak i idąca za nimi weryfikacja pozostają nieco „niedookreślone”, z uwagi na szereg elementów ciężko – lub wręcz,

niemierzalnych. Niewykluczone, iż w tego typu badaniach lepiej ograniczyć się do właściwego sformułowania celów, tudzież pytań badawczych.

Pod względem merytorycznym, zaś przede wszystkim z uwagi na zdefiniowane cele badawcze pracy, kluczowe treści znajdujemy w rozdziałach 4 oraz 5, gdzie autorka dyskutuje metodykę badań, dobór próby i zmiennych, oraz przeprowadzone badania empiryczne. Obie te części cechuje klarowność wyводу oraz logika.

Za szczególnie wartościowe w tym obszarze uznaję następujące:

- Przeprowadzone badania są solidnie udokumentowane. Kwestie doboru danych są klarownie wyjaśnione i uzasadnione. Co więcej autorka wyjaśnia sens danych ilościowych, jednocześnie dyskutując ich ograniczenia. Świadczy to dogłębnym rozumieniu problemu jak i tego „co stoi za liczbami”.
- Autorka stosuje mieszane metody badawcze – łączy metodykę badań ilościowych z jakościowymi. Niewątpliwie – w przypadku tego typu badań ograniczenie się do jednej metodyki nie pozwoliłoby na pogłębione studia. W tym przypadku metody ilościowe – modelowania ekonometrycznego, w połączeniu z pogłębionymi wywiadami z grupą migrantów pozwalają lepiej zrozumieć problem dostarczają innej perspektywy niż same badania ilościowe.
- Otrzymane wyniki badań ilościowych są szeroko dyskutowane i kontekstualizowane.
- Autorka poprawnie identyfikuje obciążenia otrzymanych wyników, co świadczy o dobrym rozumieniu zarówno zastosowanych metod jak i samego problemu.

Jednocześnie w dyskutowanej pracy kilka elementów rodzi wątpliwości tudzież pytania, jak na przykład:

- W opracowanych hipotezach pojawiają się sformułowania typu „*tym więcej wiedzy*” (np. str. 13). Takie określenie z natury rzeczy jest ciężko kwantyfikowalne, co w kontekście konieczności formalnego testowania postawionych hipotez może budzić zastrzeżenia, co do poprawności sformułowania hipotezy na gruncie semantycznym.
- Analogiczne wątpliwości budzi sformułowanie zaczerpnięte z celu badawczego (str. 13) „*ile wiedzy*”. Znow, wiedza z natury rzeczy ma charakter niekwantyfikowalny, a wszelkie próby „szacowania jej wielkości” można uznać jedynie za jej niedoskonałe aproksymanty. Oba powyższe skłaniają do uwagi o konieczności staranniejszego doboru słownictwa przy formułowaniu hipotez, czy też celów badawczych.

- W części pracy gdzie autorka dyskutuje wyniki badań pojawiają się często sformułowania „dowód”, „odkrycie” w odniesieniu do uzyskanych wyników analiz empirycznych. Sformułowanie „dowód” jest raczej zarezerwowane dla nauk formalnych, a autorka niczego nie „dowodzi” w pracy. Podobne uwagi tyczą się słowa „odkrycie”, które nie jest używane adekwatnie.
- Autorka często się posługuje również sformułowaniem o „potwierdzeniu hipotezy”. Z punktu widzenia zachowania rygoru metodycznego należy używać sformułowania o braku podstaw do odrzucenia hipotezy, do którego to wniosku możemy dojść w drodze formalnego testowania samej hipotezy.
- W badaniach empirycznych, autorka przyjęła zmienną „cytowania wniosków patentowych” jako aproksymantę przepływu wiedzy. Taki ujęcie jest mocno dyskusyjne z powodów – jak powyżej.
- Próba badawcza obejmuje USA, i jak widać ze statystyk deskryptywnych jest to silny *outlier* w całej próbie. Czy aby ujęcie go w próbie nie zakłóca wyników?
- Odnośnie badań dotyczących samego przepływu wiedzy, technologii rodzą się pytania: [1] czy ma znaczenie z jakiego kraju pochodzi transfer wiedzy, technologii do jednego z krajów A8? [2] czy ma znaczenie – i jeśli tak to jakie – poziom rozwoju gospodarczo-technologicznego kraju pochodzenia wiedzy? [3] jak jest rola systemu formalnego, prawnego w procesie transferu wiedzy, technologii? [4] jakie są faktyczne kanały przekazywania wiedzy, technologii?.
- W badaniach autorska posługuje się liczbą migrantów-wynalazców – czy aby liczba ta nie powinna być ważona wielkością populacji kraju pochodzenia?.
- Wyniki zawarte w Tabeli 5.2 wskazują, iż bliskość technologiczna „negatywnie” wpływa na przepływ wiedzy, a „kilometry” czyli *de facto* odległość geograficzna – mają „pozytywny” wpływ. Takie wyniki przeczą intuicji badawczej, czy też logice badanego zjawiska.
- W Tabeli 5.3 niemal wszystkie parametry mają wartość bliską zero. Wnioskowanie na ich podstawie jest mocno obciążone.
- Kompozycja samej próby badawczej jest z jednej strony zaletą z uwagi na jej homogeniczność, zaś z drugiej ograniczona liczba obserwacji może zaburzać wyniki modelowania ekonometrycznego, powodując iż mają często charakter kontr-intuicyjny.

Pomimo pewnych ułomności pracy, czy też pojawiających się wątpliwości do otrzymanych wyników, w mojej opinii, można uznać pracę dr Małgorzaty Wachowskiej za wnoszącą wkład w rozwój wiedzy. Przeprowadzone badania noszą znamiona nowości i pozwalają lepiej zrozumieć kwestie związane z rolą migrantów-wynalazców w dyfuzji wiedzy, innowacji w krajach pochodzenia.

4. Pozostałe osiągnięcia naukowe

Pozostałe prace kandydatki, poza monografią *Rola migrantów-wynalazców w przekazywaniu wiedzy do państw ojczyстых. Doświadczenia wybranych gospodarek Europy Środkowo-Wschodniej*”, to 51 prac, których tematyka koncentruje się wokół problematyki dyfuzji wiedzy, transferu technologii oraz obszarami związanymi z powyższymi.

W okresie zarówno przed jak i po uzyskaniu stopnia doktora, dr Małgorzata Wachowska publikowała swoje prace głównie w czasopismach o zasięgu lokalnym. Pod względem ilościowym uważam ten dorobek za wystarczający, natomiast w mojej opinii tematyka którą podejmuje kandydatka w swoich badaniach pozwala na podjęcie prób publikowania w uznanych czasopismach i wydawnictwach światowych.

Koncentrowanie się przez kandydatkę na publikowaniu prac w czasopismach o zasięgu głównie lokalnym znajduje również odzwierciedlenie w relatywnie niskiej cytowalności tychże prac, a tym samym niskiej rozpoznawalności międzynarodowej.

Zdecydowanie również odradzam podejmowanie w przyszłości aktywności publikacyjnej w czasopiśmie *European Research Studies Journal*, które w powszechnej opinii stosuje nieuczciwe praktyki publikacyjne.

Ten obszar działalności kandydatki oceniam nisko.

5. Ocena pozostałego dorobku dydaktycznego, organizacyjnego oraz popularyzatorskiego

Kandydatka wykazuje relatywnie niską, aktywność na polu działalności dydaktycznej, organizacyjnej czy też popularyzatorskiej. W okresie od uzyskania stopnia doktora, dr Małgorzata Wachowska wystąpiła na 32 – głównie krajowych, konferencjach. Powyższe – podobnie jak w przypadku kwestii publikacji naukowych, skutkuje słabym zasięgiem dyseminacji prowadzonych przez nią badań.

Na plus dla kandydatki należy na pewno zaliczyć udział w Instytucie CEDIMES, czy też zasiadanie w Radzie Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.

Kandydatka, jak czytamy w Załączniku 4 do przedmiotowego wniosku, pełni funkcję recenzenta 3 krajowych czasopismach naukowych, co należy ocenić pozytywnie. Jest również członkiem Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego Oddział we Wrocławiu, a w 2021 otrzymała nagrodę Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego za osiągnięcia naukowe.

6. Konkluzja

Główne osiągnięcie naukowe dr Małgorzaty Wachowskiej (zgodnie z art.219 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. prawo o szkolnictwie wyższym i nauce) oceniam pozytywnie. Uważam, że zakres przeprowadzonych badań jest ciekawy i pozwala na konkluzję o wkładzie w rozwój wiedzy, choć jak wskazałam praca ta nie jest pozbawiona usterek.

Pozostałą – poza głównym osiągnięciem naukowym, działalność naukową oceniam nisko. Kandydatka publikuje głównie w lokalnych czasopismach, a poziom umiędzynarodowienia jego badań uważam za niski.

Podsumowując, na podstawie przekazanej mi dokumentacji oraz stosując się do zapisów w art. art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, jak również właściwych wytycznych Rady Doskonałości Naukowej (<https://www.rdn.gov.pl/komunikaty,komunikat-nr-32022-w-sprawie-quotporadnikaquot-dotyczacego-sporzadzania-recenzji-w-postepowaniach-o-awans-naukowy.html>, dostęp: 26/08/2022) uznaję, iż dr Małgorzata Wachowska spełnia wymogi stawiane kandydatom ubiegającym się o nadanie stopnia doktora habilitowanego zgodnie z Ustawą z dnia 20 lipca 2018 r. prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.